

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-43>

УДК 338.481.1

ГОТЕЛЬНЕ ГОСПОДАРСТВО УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

THE HOTEL INDUSTRY OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF WAR: CURRENT STATE AND PROSPECTS FOR DEVELOPMENT

Безручко Любомир Степановичкандидат географічних наук, доцент,
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0075-8631>**Білоус Софія Василівна**кандидат економічних наук, доцент,
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3651-6490>**Філь Марія Іванівна**кандидат технічних наук, доцент,
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7537-7182>**Bezruchko Liubomyr, Bilous Sofija, Fil Mariia**
Ivan Franko National University of Lviv

Розкрито основні негативні впливи війни на готельне господарство України. Проаналізовано руйнування готельної інфраструктури, втрату готельних підприємств внаслідок окупації територій, проблеми відтоку кваліфікованого персоналу та різкого зниження споживачів готельних послуг, пристосування до умов комендантської години та повітряних тривог. Визначено особливості поведінки готельного бізнесу на різних етапах війни та територіальні відмінності розвитку готельного господарства в період ведення військових дій. Серед перспектив розвитку готельного господарства України виділено: переорієнтація готельного бізнесу на більш безпечні території Західної України; пристосування готельних підприємств до реалій військового часу та пошук нових форм обслуговування; переобладнання готелів із врахуванням вимог безпеки та автономної роботи.

Ключові слова: готельне господарство, готельний бізнес, готельна мережа, воєнні дії, руйнування інфраструктури.

This study will examine the negative effects of war on the state of the hotel industry in Ukraine. We analyze the destruction of hotel infrastructure, the loss of hotel enterprises as a result of the occupation of the territory, the problems of the outflow of qualified personnel and the sharp decrease in the number of consumers of hotel services, and adaptation to the conditions of the curfew and air alarms. The peculiarities of the behavior of the hotel business at different stages of the war and territorial differences in the development of the hotel industry during the period of military operations are also evaluated. An analysis of the functioning of Ukrainian hotel chains was carried out using the Reikartz and Premier Hotel chains as study cases. We study the consequences of the decrease in economic activity within the hotel industry in different regions of the country. In particular, a decrease in tax deductions was observed in the Odessa region (-78.6%), which was caused by the absence of a tourist season, as well as in the city of Kyiv (-43%). Despite a number of negative trends associated with the development of the country's hotel industry during the war, we note that some positive trends in the hotel sector are observed in Western Ukraine. Notable examples of hotel development in Western Ukraine include a new Best Western Plus Market Square, part of the American hotel chain of the same name, opened in Lviv, along with the new Ibis brand hotel, operated by the Accor chain. Nearby in Vynnyky-Lviv, the large recreation and resort complex Emily Resort was opened; however, these projects were already in progress at the time of the full-scale military invasion, and opened in the summer of 2022, several months into the conflict. Among the further prospects for the development of the hotel industry in Ukraine, we can highlight: a reorientation of the hotel business to safer areas of Western Ukraine; the activation of resort

hotels; an ongoing adaptation of hotel enterprises to the realities of wartime and search for new forms of service; refurbishing hotels while taking into account safety and autonomous operation requirements; and the approximation of the standards of the Ukrainian hotel industry to the standards of the European Union.

Keywords: hotel industry, hotel business, hotel chain, military actions, infrastructure destruction.

Постановка проблеми. Війна на території України вплинула на функціонування усіх галузей економіки. Значного впливу зазнала сфера гостинності, що спричинено повним колапсом у туристичній сфері. Особливо вразливим є готельне господарство України, що проявилось через руйнування інфраструктури та відсутність споживачів готельних послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання впливу війни в Україні на сферу гостинності є мало дослідженим, адже військові дії тривають. Перші спроби висвітлення цього питання здійснено у працях: Баженова С., Пологовська І., Канцур І., Поворознюк І., Самодай В., Рибальченко І., Орищенко Є. [1-3].

Формулювання цілей статті. Метою статті є вивчення впливу воєнних дій на готельне господарство України та визначення шляхів подальшого розвитку готельних підприємств, а також прогнозування трансформаційних процесів у готельному бізнесі країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи вплив війни на готельне господарство України, доцільно виділити декілька напрямків негативного впливу: знищення інфраструктури; закриття підприємств або їх анексія на окупованих територіях; вихід із міжнародного ринку готелів, які знаходяться на окупованих територіях; відтік кваліфікованого персоналу внаслідок виїзду або мобілізації; зменшення або відсутність споживачів готельних послуг; перехід у категорію "воєнні готелі" та зміна їх цільового призначення; відсутність інвестицій та сповільнення економічної активності ринку готельного господарства; порушення ланцюгів постачання; пристосування підприємств до комендантської години та повітряних тривог.

Війна в Україні відзначається особливим руйнівним впливом, адже російські війська, не досягнувши успіхів у перші місяці війни, почали використовувати тактику «вогняного валу» та частих ракетних обстрілів. Аналіз повідомлень про руйнування готельних підприємств у період до грудня 2022 року вказує на такі факти: березень 2022 р. розбомблено готель «Україна» (м. Чернігів) та готель «Інгул» (м. Миколаїв); квітень 2022 року внаслідок ракетного обстрілу м. Львова зазнав пошко-

дження готель «Нтон»; травень 2022 року ракетним ударом знищено готель «Grande Pettine» (м. Одеса) та декілька готелів у м. Затока Одеської області; липень 2022 року ракетний обстріл готелів «Миколаїв» та «Reikartz Рівер» (м. Миколаїв); грудень 2022 року влучання ракетою у готель Alfavito (м. Київ).

Також відомо про руйнування готелів Grand Admiral Resort&SPA у Київській області, готелі "Харків" та SV Park у м. Харків, Play Hotel by Ribas – м. Херсон та Sunrise Park – м. Запоріжжя [4]. Ступінь руйнування цих готелів є різним, проте майже всі ці готелі не придатні до використання.

Сьогодні відсутня інформація щодо руйнувань готельних закладів у різних містах, на територіях яких ведуться військові дії. Підрахунок руйнувань здійснюють на територіях звільнених від окупантів. Зокрема за даними проекту RebuildUA тільки у м. Ірпені зазнали руйнувань 63 із 74 готелів та рекреаційних закладів, у м. Буча 20 з 54, м. Гостомелі 7 з 10 [5].

Додатковим показником пошкодження готелю може бути також не відновлення його роботи після завершення бойових дій та встановлення українського контролю на території.

Аналіз сучасного функціонування готелів мережі Reikartz, яка є найбільш розгалуженою в Україні, дає уявлення про особливості функціонування готелів у період військових дій. Загалом з-поміж 61 готелю мережі на тривалий час було припинено роботу 21 готелю, які розташовані у місцях ведення бойових дій (Київ, Кривий Ріг, Херсон, Суми, Миколаїв). Зауважимо, що більша частина із них відновила роботу після 12 квітня 2022 року.

Найбільш складана ситуація із готелями, які знаходяться або перебували на окупованих територіях. У досліджуваній мережі до таких відносяться Raziotel Рішельєвський Херсон, Optima Херсон та Reikartz Маріуполь [6].

Активні бойові дії вплинули і на функціонування підприємств національної мережі готелів Premier Hotel. Внаслідок активних бойових дій не функціонує готель Premier Hotel Aurora (м. Харків), а також перебував на окупованій території Compass Hotel Kherson (м. Херсон) [7].

В результаті військових дій від 2014 року українським ринком готельного господарства

було втрачено чимало готелів із міжнародних і національних мереж. Внаслідок анексії АР Крим, були втрачені 2 готелі мережі Rezidor Hotel Group в м. Алушта та готель мережі Best Western в м. Севастополі. Через військові дії на Донбасі із м. Донецька вийшов міжнародний ланцюг Rezidor Hotel Group [8].

Національні готельні ланцюги втратили готель «Ореанда» (м. Ялта) та Praga Premier Hotel (м. Донецьк), що входили до мережі Premier Hotel, а також готель Reikartz Donetsk Europe (м. Донецьк) та контракти на управління готелем «Атлантика» (м. Севастополь) і «Kirov Holiday Center» (м. Ялта) – мережа Reikartz Hotel Group.

Найбільшого негативного впливу внаслідок воєнних дій зазнало готельне господарство північних, східних та південних областей України, а також м. Києва. Натомість готельні підприємства Центральної та Західної України практично не зазнали руйнувань, натомість на них відбилися втрати внаслідок небезпеки в країні.

Негативний вплив на функціонування готельного господарства України має також відтік трудового ресурсу. Згідно досліджень у 2017 році, у структурі трудових ресурсів готельного господарства переважали жінки. Так 3,1% загальної кількості працездатних жінок України були залучені до функціонування готельних підприємств. На чоловіків припадає 1,2% загальної кількості працездатних чоловіків [9]. Враховуючи це, більшого значення має показник кількості вимушених переселенців. Адже саме жінки з дітьми становлять основу жителів України, які виїхали закордон чи інші області країни. Згідно із звітом Міжнародної організації міграції станом на травень 2022 року в Україні налічувалось більше 8 млн. внутрішньо переміщених осіб. При цьому 7,5 млн. українців виїхали закордон, а 3,4 млн. запросили захист у країнах свого перебування [10]. Зауважимо, що така втрата є колосальною для ринку трудових ресурсів України, в тому числі і суттєво відбивається на функціонуванні готельного господарства. Скорочення працівників чоловічої статі викликане тривалою мобілізацією. Сьогодні внаслідок зменшення завантаженості готельних підприємств проблема відтоку трудових ресурсів не визначається інтенсивним проявом. Проте можна говорити про майбутнє посилення цієї проблеми, адже значна частина населення, яке виїхало, маючи досвід роботи у сфері гостинності, може залишитись працювати у готельних підприємствах інших країн.

У період військових дій змінилась і поведінка споживачів готельних послуг. Функціонування готельних підприємств у період війни виокремлює декілька тенденцій, пов'язаних із зміною основних груп споживачів готельних послуг.

Перша пов'язана із активізацією готельного господарства на заході України, що у передвоєнний час було пов'язано із переїздом дипломатичних місій з м. Київ у м. Львів. Найбільшого напливу зазнали готелі вищої категорії, які на певний період трансформувались у місця роботи дипмісій. Така ситуація тривала до травня, коли дипломати почали повертатись на місця своєї роботи у столицю.

Другим значним напливом для готельного господарства Західної України стала міграція із територій, де йшли бойові дії. Частина переселенців була розселена у готельні заклади. Ця хвиля поселень до червня теж знизилась, що пов'язано із звільненням північних територій України та зменшення загрози прямого військового наступу на м. Київ. У весняний період завантаженість готелів заходу України наближалась до 100%. Проте у літній період вона знизилась до 30–50% (у Львівській та Івано-Франківській областях) [11].

Третя тенденція пов'язана із зміною мети перебування іноземних відвідувачів, через активізацію заселення журналістів, які висвітлюють війну. Їх поселення спостерігалось ще до початку повномасштабного наступу, проте тоді найбільше використовувались готельні заклади Києва, Львова та Дніпра. Сьогодні вони активно оселяються у готелі, які знаходяться поблизу лінії фронту. Серед основних вимог до готелів є добрий Інтернет-зв'язок, а також можливість забезпечити відносну безпеку. Таким чином готелі перетворюються на робочі та комунікативні центри. Серед іноземних споживачів готельних послуг варто виокремити і волонтерів, які активно долучились до допомоги Україні.

Враховуючи ці реалії, 99% відвідувачів готелів у 2022 році були громадяни України і тільки близько 1% – іноземці.

Серед негативних чинників функціонування готельного господарства також варто зауважити втрату їх першочергового призначення на територіях у безпосередній близькості до лінії бойових дій. Готелі окупаційними військами використовуються як штаби, склади, в'язниці тощо. Зокрема, такі випадки відомі у Новій Каховці, Херсоні, Кирилівці.

Негативні тенденції спостерігаються у економічних показниках функціонування готель-

ного господарства. Практично зупинились інвестиційні вливання, спостерігається замороження тих проєктів, які розпочато у довоєнний період. У перші місяці частина готельних підприємств, які входили до міжнародних готельних ланцюгів, призупинили свою діяльність, враховуючи орієнтацію на міжнародного споживача та позицію іноземного менеджменту. Сьогодні такі готелі відновили своє функціонування у містах, які є умовно безпечними.

Зазначимо і те, що часто інвестором готельних підприємств був російський бізнес, який не може більше діяти на території України. Така ситуація вимагає врегулювання питань інвестицій та позбавлення російського бізнесу можливості існування в готельному господарстві країни.

Негативні впливи на готельне господарство віддзеркалюються у бюджетних відрахуваннях. Згідно з інформацією Державного агентства розвитку туризму протягом періоду з 1 січня до 1 жовтня 2022 року готельними підприємствами сплачено до бюджету 673 млн. грн., що на 35% менше аналогічного періоду 2021 року. Найбільшого спаду зазнали надходження від засобів розміщення для короткочасного проживання, за аналізований період вони сплатили у бюджет близько 57 млн. грн., що на 58% нижче за аналогічний період минулого року [12].

У територіальному співвідношенні зростання податків від сфери гостинності у порівнянні із минулим періодом спостерігались у Львівській (+23,5%) та Івано-Франківській (+23,9%) областях, що пов'язане із значною міграцією сюди людей від початку війни. Серед інших областей відмічається зростання податкових надходжень у Київській області (+26%) [12].

Зауважимо, що на такі показники також вплинув заклик української влади сплатити достроково податки для наповнення бюджету у час початку війни, на що відгукнулось чимало компаній країни. Тому в подальшому слід очікувати зменшення рівня надходжень, в тому числі і за рахунок вже сплачених податків. Суттєве зниження податкових відрахувань спостерігалось і Одеській області (-78,6%), що спричинене відсутністю туристичного сезону, а також у м. Києві (-43%).

Одним із механізмів підтримки сфери гостинності України стала акція "Відвідай Україну в майбутньому", що передбачала можливість забронювати та оплатити проживання у закладах розміщення у 2022 році, але скористатись цією послугою згодом. Станом на 5 березня

2022 р. сервіс оренди Airbnb отримав в Україні замовлення майже на 2 мільйони доларів за такою програмою.

Попри негативні тенденції, пов'язані з розвитком готельного господарства країни, у період війни у Західній Україні спостерігаються деякі позитиви у готельному секторі. У 2022 році у м. Львові було відкрито Best Western Plus Market Square, що входить до американської готельної мережі та готель Ibis мережі Accor, це вказує на розуміння інвесторів потреби завершення вже розпочатих проєктів. Також відкрито великий готельно-відпочинковий комплекс Emily Resort (Винники-Львів). Проте якщо мережеві заклади подекуди з'являються, то нові незалежні готельні заклади практично не відкриваються.

Реалії війни спонукали готельєрів впроваджувати нові послуги та підвищувати соціальне значення готельних підприємств. Особливо це простежувалось у період забезпечення потреб внутрішньо переміщених осіб. Частину готелів брали на себе витрати на проживання таких категорій, розширювали свої житлові приміщення. А деякі розглядали можливість надання додаткових послуг для такої категорії споживачів. Наприклад, у готелі "Святий Шарбель" (м. Моршин) серед додаткових послуг появились заняття з психологом та послуги фітнес тренера для дітей.

Важливим механізмом стимулювання роботи готелів є можливість подати заявку на фінансування відбудови зруйнованих приміщень із "Фонду відновлення зруйнованого майна та інфраструктури", створеного Кабінетом Міністрів України.

Попри військові дії Державною агенцією розвитку туризму спільно із Асоціацією Готелів та Курортів України реалізується проєкт із тестування європейської системи класифікації готелів "Hotels Stars Union" [12]. Такі кроки дозволяють наблизити стандартизацію готелів України до особливостей стандартизації у Європейському Союзі, що є одним із напрямів входження України у Євросоюз.

Сучасна військово-політична ситуація в Україні дозволяє виділити перспективні напрями розвитку готельного господарства:

- переорієнтація готельного бізнесу на більш безпечні території Західної України;
- переорієнтація готельних послуг на реабілітацію, що має більший попит. Активізація курортних готелів;
- збільшення кількості Апарт-готелів, які більше пристосовані для прийому сімей та комфортного довготривалого проживання;

- відкладений попит на туризм та популяризація України на міжнародному рівні активізує туристичну діяльність після завершення війни, що вплине і на готельне господарство;
- пристосування готельних підприємств до реалій військового часу та пошук нових форм обслуговування;
- формування на ринку готельного господарства “відкладеної пропозиції”, що активізує конкуренцію та вдосконалення послуг у готельних підприємствах країни;
- переобладнання готелів із врахуванням вимог безпеки та автономної роботи (наявність бомбосховищ, автономних джерел живлення);
- розвиток екоготелів із орієнтацією на альтернативну енергетику;

- посилення контролю за походженням інвестицій, які вкладаються в готельне господарство;
 - наближення стандартів готельного господарства до стандартів Європейського Союзу;
 - розбудова нових підприємств та переобладнання існуючих завдяки залученню коштів від різних фондів повоєнного відновлення.
- Висновки.** Готельний бізнес, враховуючи його соціальне спрямування, є надзвичайно чутливий до військово-політичної ситуації в країні. Війна в Україні спричинила низку негативних процесів у функціонуванні готельного господарства країни та змусила готельні підприємства адаптовуватись до сучасних реалій. Такі зміни проявляються у виокремленні тенденцій майбутнього (поствоєнного) розвитку готельного господарства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Баженова С., Пологовська Ю., Канцур І. Розвиток готельно-ресторанного бізнесу в умовах сьогодення. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1280>.
2. Самодай В., Рибальченко С., Орищенко Є. Антикризисне управління готельним підприємством в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1805>.
3. Поворознюк І. Управління якістю послуг на підприємствах індустрії готинності під час кризи. *Економіка та суспільство*. 2022. № 42. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1656>.
4. Понад 12 готелів постраждали в Україні через війну. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/886309.html>.
5. Аналітичні звіти Rebuild. URL: <https://rebuildua.net/zvity>.
6. Reikartz Hospitality Group. URL: <https://reikartz.com/uk/hotels/>.
7. Premier Hotel. URL: <https://www.phnr.com/ua>.
8. Безручко Л. Сучасний стан та перспективи розвитку готельних мереж у світі та Україні. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. 2018. Випуск 45. С. 273–280.
9. Килин О.В., Тимчишин Ю.В. Формування персоналу підприємства готельного господарства: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Випуск 22, частина 2. С. 20–24.
10. Портал оперативних даних. Ситуація з біженцями з України. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>.
11. Встояти під час війни: як працюють готелі України. URL: <https://commercialproperty.ua/analytics/vstoyati-pid-chas-viyni-yak-pratsyuyut-goteli-ukraini>.
12. Державне агенство розвитку туризму. URL: <https://www.tourism.gov.ua>.

REFERENCES:

1. Bazhenova S., Pologovska Yu., Kantsur I. (2022) Development of hotel and restaurant business in today's conditions. *Economy and society*, No. 38. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1280>.
2. Samodai V., Rybalchenko S., Oryshchenko E. (2022) Anti-crisis management of a hotel enterprise in war conditions. *Economy and society*, No. 44. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1805>.
3. Povorozniuk I. (2022) Service quality management at enterprises of the standby industry during the crisis. *Economy and Society*, No. 42. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1656>.
4. More than 12 hotels were damaged in Ukraine due to the war. Available at: <https://interfax.com.ua/news/general/886309.html>.
5. Analytical reports Rebuild. Available at: <https://rebuildua.net/zvity>.

6. Reikartz Hospitality Group. Available at: <https://reikartz.com/uk/hotels>.
7. Bezruchko L. (2018) Current state and prospects of development of hotel chains in the world and Ukraine. *Bulletin of Lviv University. International relations series*. Issue 45. P. 273–280.
8. Premier Hotel. Available at: <https://www.phnr.com/ua>.
9. Kylin O.V., Tymchyshyn Yu.V. (2018) Formation of hotel staff: domestic and foreign experience. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University: Series: International Economic Relations and World Economy*. Issue 22, Part 2. P. 20–24.
10. Operational data portal. The situation with refugees from Ukraine. Available at: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>.
11. Stand up during the war: how the hotels of Ukraine work. Available at: <https://commercialproperty.ua/analyt-ics/vstoyati-pid-chas-viyni-yak-pratsyuyut-goteli-ukraini>.
12. State Tourism Development Agency. Available at: <https://www.tourism.gov.ua>.